

նկարագրուած կը տեսնէ թարմ գոյններով լոկ արդի թափառաշրջիկ, խաշնարած ցեղ մը:

Փարէ, երկաթէ դարերու շրջանին՝ գէնքերու, ամաններու, գերեզմաններու պատկերներն՝ աշակերտի դասերուն զաղափարի ընկեր կ'ըլլան. բայց, անոնք գունազեղ ծաղկանց փունիք մը կը նմանին, որոնք վազանց ծաղկառով մը կը թառամին մտքերու համար. գիտական հետաքրքրութիւնը առթելու համար լաւ էր կարծես, փոխառակ նկարագրականին, հմտական ծանօթութիւններով ճոխացնել զայն:

Եգիպտոսը շատ պարզ ու հմտալից շարադրուած է, ոչ միայն ուսանողի համար է այլ նաև որ և իցէ ընթերցողի: Նսկայ շիրիմներու անապատը իստոռուածային հովիտով, որ բարեբար աստուծոյ մը վիճաթեանը կրկից անապատէն լոկի սպողեղով՝ ծովէրու ափերուն կը դիմէ, քանի մը էջերու մէջ կը ներկայանայ ընթերցողին յստակ ու պատկերալից. քանակարի մը ներդաշնակ գունաւորումն է արշալոյսի շողերուն ներքև: Նոյնը պիտի ըսենք նաև գրգիս մնացած ամբողջութեանը վրայօր:

«Հին Արեւելքի Քաղաքակրթութեան» դասագիրքը ի լոյս ընծայող մեր երկու յարգելի հրատաւները, գրչի բնական ճարտարութիւնը ի գործ կը դնեն ճաշակաւոր ոճով՝ իրենց այս երկին մէջ. Եգիպտոս, Բաբելոն և Ասորեստան, փնտրելիքաւ, Պարսկաստան և Յունաստան, իրենց բարունց ու վարունց պարզութեամբ, խստութեամբ, բրտութեամբ ու մտաւոր զարգացումով՝ եռուզեռ բնականութիւնը մը կը ներշնչեն ընթերցողին որ կարծես աշխարհ սեւած՝ բուրգերէն, Ուրմպոսէն ու Էլպրուզէն, կը դիտէ Ասիան՝ աւելի զօրեղ, վսեմ, ինքնատիպ, քան ինչ որ է արդին:

Կրեանք ըսել որ ազգի մը բարքերն ու կրօնք՝ ապացոյց մըն է նաև անոր անցեալին և ստեղծող մտացը: Գրգիս մէջ այս մասը առաջին դիրքը կը բռնէ գրաւիչ ու հմտալից ոճով՝ Ահնուց, տարազներու, անօթներու, շիրիմներու պատկերներն և մանաւանդ Եգիպտոսի բուրգերը և քանի մը մեհնարդոյ՝ (hiéroglyphe ու բեռադիր արձանագրութիւններ, աշակերտաց ընտիր առաջնորդներ կ'ըլլան հնութեան մէջ փնտռելու՝ զաղափարի, գեղարուեստի նրբութիւն, զանազանութիւն ու զարգացումն:

Պ. Իս. Զարութիւնեանի և Պ. Յովս. Թաղէտեանի այս երկը՝ դասագրքի շատ ընտիր յատկութիւններ ունի. Ռուս հեղինակին ոտու գպրոցներուն մէջ մեծ գովեստով գնահատուած այս գիրքը, անշուշտ ոչոյն արդիւնքը պիտի ունենայ հայ գրչին տակ, մեր գպրոցներուն մէջ, և դասաւանդութեան լաւագոյն դրութիւն մը հաստատելով, զայն հետաքրքրական պիտի ընծայէ աւելն հայ աշակերտի:

Բ* Գ. Գ.

Հիմարիտ բարեկամութիւնը՝ այս կիսագնահատութիւնէ կը քաղցրացնէ (թումնաւէտը):

ՏՕՆ ՈՒ ՁՕՆ: ԱՂԲԻՐ — XXV — Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ.— Պ. Տիգ. Նազարեանի Աղբիւրին ինչ ամսակի առթիւ կազմուած խորհրդարան մտահոգող հրատարակած է յիշեալ 70 էջերէ բաղկացած փոքրադիր գրքոյկը: Տպուած է ի Թիֆլիս. Որ. Ն. Աղանեանցի Էլեքտրաշարժ տպարանը. կ'արժէ 30 կոպէկ:

Պ. Բ. Թումանեան կը շարունակէ մանակներու յարմար կենդանիներու պատկերներով բացատրուած՝ իրագիտական-զանեշտական—այլաբանական պատմութեան շարքը՝ որոնք Պ. Գ. Էրիցեանի գունազեղ նկարներով զարդարուած ըլլալով՝ ակնախոյզ են և հայ Մամուլին համար իրենց տեսակին մէջ եզակի մը կը գտնենք: Հ. Դիւստերդիկի վիմագրատունը կը տպուի և «Մանկական գրադարան N°... Հրատարակութիւն իշխ. Մ. Մ. Թումանեան» նշանագիրը ունի: Հետեւեալ թիւերը փոքրադիր են և իւրաքանչիւրը 15 կոպէկ կ'արժէ:

ԱՆՅԱԼՔ ԱՔԼՈՐԸ (N. 4). — ԾԻՏԸ (N. 5). — ՈՒԼԻԿԸ (N. 6). — ԱՂՈՒԷՍԸ (N. 7). Իսկ ՇՈՒՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ (N. 1). — ԱՆԲԱՏ ՂԱՆԱՌԱԿԱՆՆԵՐ (N. 2) մեծադիր են և առաջինը 25 կոպէկ ու երկրորդը 35 կոպէկ կ'արժեն:

Հ. Բ. Դաշնակցութիւնը Կ. Պոլսոյ մէջ «ԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ» անունով խմագրութիւն մը ձևացուցած է, իրաւի նուիրական նպատակ մ'ունենալով Հայ ժողովուրդին ըզրաքական և նիւթական զարգացմանը նպաստելն որով խմագրութիւնը շահասիրական ամէն ձկտումէ հեռու կը տեսնուի, վասն զի իր հրատարակած է ի լոյս ընծայելիք ամէն հատորիկները շնչին փոխարժէքով կը զրկէ ամէն հայերու: Լոյս տեսած թիւերը հետեւեալը են:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻԻԿԸ: Լուսայ.— Թիւ 1. գինը 50 փարա:

ԵՒՐՈՊԱՅԻՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ ՀԱՅԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ: Թիւ 2. գինը 50 փարա:

ԱՊԱԿԻԴՈՐՆԱՑՈՒՄԸ. Ս. Զուարթան. —
թիւ 3. գինը 1 զրուշ:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ. Ա. Մաս:

Ա. Ահարոնեան. — թիւ 4. գինը 1. զրուշ:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ. Բ. Մաս:

Ա. Ահարոնեան. — թիւ 5. գինը 1. զրուշ:

ԵՂԻԱ ՏԵՄԻՐՃՈՊԱՇԵԱՆ. — Պ. Լեւոն Լ-
սահանեան կազմած է ռդարացեալ Եղիա
Տէմիրճիպաշեանի յիշատակին համար 15
էջերով բանաստեղծական ղրուագներ ու
րոնքս բայոյդ զգացումներ կը ներշնչեն
ընթերցողին: Գինն է 50 փարա: Տպագր.
Արշակ կարօնան, Կիմէ Զարգարեան գրա-
տուն. Կ. Պոլիս: Զագմարճըլար, թիւ
24-26:

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ժ Ի Ն

ՋԵՄՍՈՒԹԻՆ ԵՒ ՅՐՏՈՒԹԻՆ

Մարդս ո՛ր և է նեղութիւն որ զգայ ցուրտի
ու տաքի ազդեցութիւնն ալ հաշուելով, կը գան-
գատի անպատեհառ և վրէժ թէ, «Այս նեղութիւնը
մինչև ցարդ կրածնեկուս մէջ չարագոյնն է »:
Սակայն երբ տոյն ֆիզիքական նեղութիւնը անց-
նի՝ առանց հետք մը ձգելու՝ ինքն ալ կը մոռ-
նայ ցածրած: Երբեմն յարատեղ վշտակութեան
միջոց մտաբերելով որ դեռ աւելի սաստկագոյն
նեղութիւն մը կարող է վրայ հասնիլ՝ կը միխ-
թարէ ինքզինքը, ու նոյն իսկ սիրայածար կը
համակամի, մանաւանդ երբ կը տեսնէ թէ իր-
մէ աւելի նեղուողներ կան՝ տարբեր տարբեր չա-
րեքներով: Այսպէս՝ ամառուան տաքութեան
միջոց ձմեռուան ցուրտը յիշելով, մարդութիւնը
նուազ տանջանք կը զգայ՝ ջերմութենէ, կամ ձմե-
ռուան սառնամանիքը աւելի համբերութեամբ կը
տանի՝ երբ կը մտաբերէ ամառուան կիզիչ և հեղ-
ձուցիչ օրերը:

Մեկ փոքր առած կ'ըսենք թէ «Աւելի բնորե-
լի է ջերմութենէ տանջուիլ՝ քան թէ ցուրտէն
դողողալ: Գուրտը անելի անտանելի է՝ քան թէ
տաքը: Գուրտը ծանր հիւանդագոյներ, մեռնողներ
և ստոռողներ շատ աւելի են՝ քան թէ տաքութենէ

ընկճուողներն: Տաք եղանակի մէջ մարդս ինք-
զինքը առողջ կը զգայ, իսկ ձմեռուան ցուրտին՝
զրեթէ հիւանդութիւնը վրայէն պակաս չ'ըլլալով:
Իբր գիտական հետաքրքրութիւն հոս կը տո-
ղենք ջերմութեան և ցուրտութեան մասին ժամա-
նակագրական գանազան դէպքեր:

Հին ֆորմիկներու մէջ իս հանդիպիւք ամառ
եղանակներու՝ որոնց միջոց ջերմութիւնը երկ-
նից պատիժի մը նման սաստիկ եղած, կամ ընդ-
հակառակի մեծներու առեւելի ցուրտը շատ ու-
կեր և կենդանիներ սառեցնելով՝ բնաջինջ ըրած
են:

Գիտենք որ 1435ին բովանդակ խաւիոյ մէջ
յուսիսէն մինչև դեկտեմբերի վերջերը կաթիլ
մը անձրի չէ եկած և ըստ Bracellusի (*De Bello
Hispanico*, 1, 1) առուակներ և աղբիրներ ցամ-
քած են: Սակայն 1159ին դեռ աւելի չարագոյն
դէպքեր պատահած են ֆրեդերիկոս Պարպարոս-
սայի Միլարը կործանելու տարին, ամբողջ 12
ամիս անձրե չէ տեղացած, ըստ Sigonioի «*Ko-
lendis Maii usque ad exitum sequentis Aprilis*»,
այնպէս որ նոյն իսկ ջրհորները ցամքած են:
1145 ին, ըստ Cronicon (*Coloniense* յորութիւնը
այն աստիճանի սաստիկ եղած է որ Հռենոս գետն
իսկ շատ տեղեր ցամքելով մարդիկ անոր ան-
կողմն մէջէն անցուղարձիւր կատարած են, նա-
ւեր և նաւակներ աւազներու վրայ նստած մնա-
ցած են: Եթէ սաստիկ ջերմութիւնը գետերը
ցամքեցնելով մէջի նաւերը անշարժութեան մատ-
նած են, սաստիկ ցուրտերն ալ նաւերու խաղաղ
մնալուն պատճառ կ'ըլլան: Գիտենք որ 1735ին
ձմեռը հոլանտական նաւատորմիդ ստաբրու մէջ
պաշարուելով անշարժութեան մատնուեցաւ և....
Ֆրանսայի հրեմելագործի յարձակումով նուա-
ճուեցաւ:

Ամառուան մէջ սովորականէ աւելի ջերմ և
ձմեռը ցուրտ ըլլալու դէպքերը կրնան բնական
բաններ համարուիլ, սակայն անբնական պէտք է
նկատել ամառ ժամանակ ձմեռուան ցուրտ և ձմեռ
եղանակին ամառուան տաքութիւն տեղի ունե-
նալը: Անս մի քանի օրինակներ. Կ'ըսուի թէ
352ին օգոստոս 5ին Հռովմ՝ սահմանափակ գետ-
նի մը վրայ ձիւն տեղալով՝ ի յիշատակ տար-
րինակ պատահարին նոյն հողին վրայ Տ. *Maria*
ad Nives եկեղեցին կանգնէր են որ այժմեան
հրաշագեղ Տ. *Maria Maggiore* կոչուածն է: Եթէ
այս դէպքը առասպելական նկատուի, պէտքջենք
հաւատալ Գրիգոր Ե *Tours*-ին պատմաբան թէ իր
երկրին մէջ յուլիսի տաք եղանակին յանկարծակի
այնքան ցուրտ է որ շատ կենդանիներ և բո-
վանդակ ծիծեռնակները ցուրտէն մեռած են: Մի-
նուկիտս կը գրուէր որ 1673ին յուլիսի մէջ իր
քաղաքին բնակիչները ցուրտէն ստիպուելն են վա-
րարաններ վառել:

Այս դէպքերուն հակառակ 1493ին *Cramerus*
կը գրէ թէ, Ռուրիոյ մէջ յունուար ամիսը այն-
քան ջերմ եղած է որ ծառերը ծաղկած և թրու-
չունները բոյնեքնին շինած են: 1780ի դեկտեմբե-
րին Պոլոնիայի կողմերը այնքան սաստիկ տաք
եղած է որ բնակիչները կարծելով թէ աշխարհիս
վախճանը մօտեցած է ահաբեկած իրկերի գիտու-